ऽप्यत्र "आः पापः पाषण्डापसद ! चण्डालवेश ! केशोल्लुञ्चक" प्रबोधचन्द्रोदयनाटकम् ।

केशव त्रि० । केशाः प्रशस्ताः सन्त्यस्य "केशाद्वोऽन्यतरस्याम्" पा०व० । १प्रशस्तकेशयुक्ते । केशं—केशिनं वाति हन्ति वा—क । २विष्णौ "यस्मात् त्वया हतः केशी तस्मान्मच्छासनं शृणु । केशवोनाम नाम्ना त्वं ख्यातो लोके भविष्यसि" हरिवं०८१अ० । कश्च अश्च ईशश्च केशा ब्रह्मविष्णुरुद्रा नियम्यतया सन्त्यस्य कश्च ईशश्च केशौ पुत्रपौत्रत्वेन स्तोऽस्य वा व, तान् तौ वा वाति गच्छति तथात्वेन वा—क वा । ३परमेश्वरे । "शम्भोः पितामहो ब्रह्मपिता शक्राद्यधीश्वरः" इति पाद्मे तस्य तथात्वोक्तेः । तदभेदादपि वासुदेवेऽस्य वृत्तिः । अतएव विष्णुस० "नारसिंहवपुः श्रीमान् केशवः पुरुषोत्तमः" "त्रिलोकात्मा त्रिलोकेशः केशवः केशिहा हरिः" इत्युक्तं तद्भाष्ये च केशवशब्दस्य निरुक्तिद्वयमाश्रित्य नामद्वयं समर्थितम् तत्राद्यवाक्ये "अभिरूपाः केशायस्य स केशवः कश्च अश्च ईशश्च केशास्त्रिमूर्त्तयस्ते वशे वर्त्तन्ते यस्य स केशवः । केशिवधाद्वा केशवः "यस्मात्त्वयैव दुष्टात्मा हतः केशी जनार्द्दन ! तस्मात् केशवनाम्ना त्वं लोके ज्ञेयोभविष्यसीति" विष्णु पु०" भा० । द्वितीयवाक्ये "केशसंज्ञिताः सूर्य्यादिसंक्रान्ताः अंशवस्तद्वत्तया केशवः "अंशवोये प्रकाशन्ते मम ते केशसंज्ञिताः सर्व्वज्ञाः । केशवं तस्मात् प्राहुर्मां द्विजसत्तमाः" भारतम् । "त्रयः केशिनः" इतिश्रुतेः ब्रह्मविष्णुशिवाख्या हि शक्तयः केशसंज्ञिताः-मत्केशा वसुधातले" इति स्मृतेश्च । आदौ केशशब्दः शक्तिपर्य्ययत्वेन प्रयुक्तः । कोब्रह्मेति समाख्यात ईशोऽहं सर्व्वदेहिनाम् । आवां तवांशसंभूतौ तस्मात् केशवनामवान्" हरिवंशोक्तेः"भा० । तेनास्य बहुधा निरुक्तिः । ज्योतिर्विद्भेदे यस्य जातकादिना नानग्रन्थाः सन्ति । चतुर्विंशतिविष्णुमूर्त्तिमध्ये ५विष्णुमूर्त्तिभेदे तस्य ध्यानं ध्यानशब्दे वक्ष्यते । अलुक्स० । ६जलस्थे शवे च "केशवं पतितं दृष्ट्वा द्रोणो हर्षमुपागतः । रुदन्ति पाण्डवाः सर्व्वे हाहा केशव केशव" विदग्धमु०(भेदे यथा तन्त्रसारे

केशवकीर्त्तिन्यास तन्त्रसारोक्ते विष्णुपूजाङ्गे न्यास "अं केशवाय कीर्त्त्यै नमो ललाटे । आं नारायणाय कान्त्यै नमो मुखे । इं माधवाय तुष्ट्यै नमो दक्षनेत्रे । ईं गोविन्दाय पुष्ट्यै नमो वामनेत्रे । नमः सर्वत्र । उं विष्णवे धृत्यै दक्षकर्णे । ऊं मधुसूदनाय शान्त्यै वामकर्णे । ऋं त्रिविक्रमाय क्रियायै दक्षनासापुटे । ॠं वामनाय दयायै वामनासापुटे । ऌं श्रीधराय मेधायै दक्षगण्डे । ॡं हृषीकेशाय हर्षायै वामगण्डे । एं पद्मनाभाय श्रद्धायै ओष्ठे । ऐं दामोदराय लज्जायै अधरे । ओं वासुदेवाय लक्ष्म्यै ऊर्द्ध्वदन्तपङ्क्तौ । औं सङ्कर्षणाय सरस्वत्यै अधोदन्तपङ्क्तौ । अं प्रद्युम्नाय प्रीत्यै मस्तके । अः अनिरुद्धाय रत्यै मुखे । क चक्रिणे जयायै । खं गदिने दुर्गायै । गं शार्ङ्गिणे प्रभायै । घं खड्गिने सत्यायै । ङं शङ्खिने चण्डायै दक्षबाहुकरमूलसन्ध्यग्रेषु । चं हलिने वाण्यै । छं मुसलिने विलासिन्यै । जं शूलिने विजयायै । झं पाशिने विरजायै । ञं अङ्कुशिने विश्वायै, वामबाहुकरमूलसन्ध्यग्रेषु । टं मुकुन्दाय विनदायै । ठं नन्दजाय सुनन्दायै । डं नन्दिने स्मृत्यै । ढं नराय ऋद्ध्यै । णं नरकजिते समृद्ध्यै दक्षपादमूलसन्ध्यग्रेषु । तं सूरये शुद्ध्यै थं कृष्णाय बुद्ध्यै । दं सत्याय धृत्यै । धं सत्वाय मत्यै । नं सौराय क्षमायै वामपादमूलसन्ध्यग्रेषु । पं शूराय रमायै दक्षपार्श्वे । फं जनार्द्दनाय उमायै वामपार्श्वे । बं भूधराय क्लेदिन्यै पृष्ठे । भं विश्वमूर्त्तये क्लिन्नायै नाभौ । मं वैकुण्ठाय वसुदायै उदरे । यं त्वगात्मने पुरुषोत्तमाय वसुधायै हृदि । रं असृगात्मने बलिने परायै दक्षांशे । लं मांसात्मने बलानुजाय परायणायै ककुदि । वं मेदआत्मने बलाय सूक्ष्मायै वामांसे । शं अस्थ्यात्मने वृषघ्नाय सन्ध्यायै हृदादिदक्षकरे । षं मज्जात्मने वृषाय प्रज्ञायै हृदादिवामकरे । सं शुक्रात्मने हंसाय प्रभायै हृदादिदक्षपादे । हं प्राणात्मने वराहाय निशायै हृदादिवामपादे । लं जीवात्मने विमलाय अमोघायै हृदाद्युदरे । क्षं क्रोधात्मने नृसिंहाय विद्युतायै हृदादिमुखे । तथा च गौतमीये "केशवादिरयं न्यासोन्यासमात्रेण देहिनाम् । अच्युतत्वम् ददात्येव सत्यं सत्यं न संशयः" । मातृकार्णं समुच्चार्य्य केशवाय इति स्मरेत् । कीर्त्त्यै च नमसा युक्त मित्यादिन्यासमाचरेत् । केशवाय ततः कीर्त्त्यै कान्त्यै नारायणाय च" इत्यगस्त्यसंहितावचनाच्चायं क्रमः । न तु केशवकीर्त्तिभ्यां नम इति । तथा भक्तिमुक्ति मिच्छताऽयं न्यासः श्रीबीजादिः कर्त्तव्यः । यथा श्रीं अं केशवाय कीर्त्त्यै नमइत्यादि । तथा च "एवं प्रविन्य सेन्न्यासं लक्ष्मीबीजपुरः-